

YABANCI DİL OLARAK ARAPÇA ÖĞRETİMİNDE ÖĞRENİM-ÖĞRETİM KONUSU VE ARACI OLAN DİL ORJİNİNLİ SORUNLAR VE ÇÖZÜM YOLLARI

Candemir DOĞAN (*)

Genel olarak hiçbir yabancı dil öğrenim veya öğretimi, belirsizlik ve karışıklığı asla kabul etmez. Bu sebeple Arapça öğretiminden beklenen sonuçların elde edilmesi için mutlaka onun çok düzenli ve disiplinli bir öğrenim -edinim- ortamı içinde yapılması gerekir. Özellikle Arapça gibi uzun tarihî öğretim birikimine sahip ve bu maksatla çok işlenmiş zengin bir dilin yabancı dil olarak öğretimi söz konusu olunca, alan aşamalı ve plânlı öğretimin önemi bir kat daha artar. Yani Arapça'nın dilsel keyfiyeti, yapısal özellikleri, öğretim tarihinin gelişimi, öğretiminde uygulanan metot ve teknikler, kullanılan araç ve gereçler ile bunlarla ilgili bütün sorunların mahiyeti tüm açıklığıyla bilinmeden, yapılacak öğrenim-öğretim çalışmalarından istenilen sonucun alınması oldukça zor, belki mümkün olmayabilir. Bunun için Arapça öğretimine önce; Arapça'nın öğrenim veya öğretimiyle ilgili sorunlar belirlenerek ve bunlara en uygun çözüm yolları bulunarak başlanmalıdır. Yani istenilen öğrenim ve öğretim hedeflerine en başarılı ve verimli ulaştıracak yol; Arapça'nın nicelik ve niteliklerinin öncelikli olarak belirlendiği ve "Arapça nedir?" sorusu cevaplanarak alansal aşamalar dizisinden oluşan yoldur. Çünkü; Arapça'nın mahiyetinin anlaşılmasına bağlı olarak ortaya çıkan pek çok öğrenim ve öğretim sorunları kolayca belirlenir ve bunlara en uygun çözüm yolları üretilerek öğretimde istenilen başarı sağlanabilir. Bu sebeple Arapça dilsel edinimin ilk aşaması olan Arapça'yı tanıma, öğrenim ve öğretimi için bilinmesi gereken özellikler ile alan bilgilerinin neler olduğu ve verimli öğretimin nasıl yapılacağı belirlenmeye çalışılacaktır. Bu maksadın gerçekleşmesi için Arapça'nın yabancı dil olarak öğretimini gerçekleştirecek olan öğretmen, öğrenci, kitap ve metodun ortak ve öncelikli elemanları olan "Arapça'nın kendisi" öğrenim ve öğretimin "bizzat konusu ve aracı" olması sıfatıyla incelenecektir. Arapça bir yandan bizzat kendisi öğrenim ve öğretimin maddesini oluştururken diğer yandan da öğrenim ve öğretim aracı olması, öğrenim ve öğretim işinde araç ve hedef karışıklığına sebep olmaktadır. Öğretimde tüm bu olumsuzlukların sağlıklı bir yaklaşımla aşılması, uygulamada karşılaşılan dilsel ve yapısal tüm problemler bir bütünlük oluşturacak bi-

*) Yrd. Doç. Dr., Dicle Üniversitesi Fen-Edebiyat Fak. Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü Arap Dili ve Edebiyatı Öğretim Üyesi

çimde ele alınacak ve incelenerek çözüm yolları belirlenmeye çalışılacaktır. Konuya önce öğrenim ve öğretime konu olan Arapça'nın dilsel ve yapısal mahiyetini tanıyarak başlayalım.

1. Arapça'nın Kökeni Nedir?

Dünya dil aileleri içinde Hâmî-Sâmî dilleri grubundan sayılan Arapça, bu ailenin Sâmi kolunun batı dalının güneybatı lehçesi dillerindedir¹. Kesin tarihi bilinmemekle birlikte, yaklaşık yirmi beş asırdır gelişmiş dilsel yapı ve anlam mükemmelliği içinde orijinalliğini koruyarak varlığını günümüze kadar sürdüren tek dildir. Günümüz Arapça'sıyla ortak özellikler taşıyan ilk yazılı kaynaklara (M.Ö.4-M.S.6 yy.) Sebâ, Kateban ve Hadramut kitabelerinde rastlanır. Klâsik Arapça olarak isimlendirilen çekirdek Arapça; İslâm'dan önce kuzeyde Adnanî ve güneyde Kahtanî olarak bilinen iki ana kola ayrılarak gelişmiştir. Bunlardan kuzey Arapça'sı olan Adnanî; Tihâme, Necid, Hicaz ve Mekke'de konuşulan Enmar, Mudar ve Kureyş lehçelerine, güney Arapça'sı olan Kahtanî kolu da; Himyerî, Gassanî ve Kinde alt lehçelerine ayrılır². Güney Arabistan yazısından geliştirilen ve "müsned" denilen özgün Arap yazı stili de ilk defa (M.Ö. 2 - M.S. 4) Hicaz'da bulunan Didanî, Lihyanî kitabeleri, Sina, Ürdün, Filistin ve Mısır'da bulunan pek çok Semudî ile Şam, Ürdün ve Kuzey Hicaz'da bulunan Safatî kitabelerinde kullanılmıştır³. Aramî kültürü etkisinde gelişen Arapça, MS.4.yy.dan sonra günümüze kadar varlığını sürdüren özgün Arap dili ve yazısı şekline dönüştü. Cahiliye devri olarak adlandırılan ve ağırlıklı olarak sözlü edebî ürünler vererek kendisine özgü zengin ve güçlü bir kimlik kazanan Arapça'nın bu yeni şekline Ümmü'l-Cimâl (MS.250), Zebed (512), Üveys (528) ve Harran (568) kitabelerinde rastlanır⁴.

Arap kabilelerinin yarımadaya dağılmasıyla bir yandan kuzey ile güney arasında lehçeler farklılaşırken, diğer yandan da merkezî bir yerde bulunan Mekke, ticaret, panayır ve hac gibi çeşitli etkinliklerle lehçeler arası alışverişin odağı hâline geldi. Arap halkının edebî ürünlere aşırı rağbet etmeleri ve bunu bir üstünlük aracı olarak görmelerinden doğan rekabet hissinin etkisiyle; eski çağlarda Yunanlıların heykeltıraşlıkta, Mısırlıların astronomide, Romalıların mimarîde zirveye çıkmaları gibi Araplar da sosyal ve ruhsal yapılarının etkisiyle edebiyatın her dalında ve özellikle şiirde, insanlık tarihinin gördüğü en yüksek seviyeye çıktılar. Yaklaşık İslâm'ın doğmasından üç asır kadar öncelere uzanan şiir, nesir, mesel ve hitabe gibi edebî türler panayırlarda düzenlenen yarışmaların etkisiyle gelişme dönemini tamamladı. Tarihte bir benzeri görülmeyen ve olağanüst-

1) Mustafa Sâdik er-Râfi'î, *Târîhu Âdâbi'l-Arab*, Beyrut 1974, s. 88-89.

2) Ahmed İskenderî, Mustafa 'Inanî, *el-Vasit fi'l-Edebi'l-Arabî ve Târîhihi*, (6. Baskı), Kahire 1927, s. 5.

3) A.e., s. 12.

4) Mustafa ibn el-Hac, *Min Kadây'el-Lugati'l-Arabiyyeti'l-Mu'âsıra - 'Âlemiyyetu'l-Lugati'l-Arabiyye*, Tunus 1990, s. 260-262.

tü özellikler taşıyan edebî ürünler vermeye başladı⁵. Bu etkinliklerin Mekke merkezli olması, Kureyş lehçesine diğer lehçelerden en ahenkli sesleri, telaffuzu en kolay kelimeleri, anlamı en güzel cümle ve edebî anlatım üslûplarını seçme fırsatını verdi. Kureyş lehçesi diğer lehçelerden zenginlik ve fesahatle üstünlüğünü sağladığı bir sırada İslâm doğdu. İslâm'ın Mekke'de doğması, Kureyş lehçesi için tarihî bir dönüm noktası oldu. Arap kabileleri arasında süren edebî rekabet, vahiy dili olan Kureyş lehçesi lehine döndü. Üstünlüğü bunlarla da sınırlı kalmayarak zamanla Habeşçe, İbranice, Farsça ve Rumca gibi komşu dillerden aldığı yeni kelimeleri Arapçalaştırarak bölgesel bir üstünlük sağlayacak biçimde gelişmeye başladı.

İslâmiyet, Kureyş lehçesini sarf, nahiv ve lügat bakımından farklı olan lehçelerden aldığı kelime ve yapılarla zenginleştirdi ve ona, bediî anlatımla sınırlı kalmayan yeni bir belâgat, fesahat ve icâz üslûbu kazandırdı⁶. Hatta bazen eski kelimelerin kapsam ve kullanım alanını değiştirdi, bazen de farklı yeni anlamlar yükleyerek yaptığı köklü değişikliklerle âdetâ yepyeni bir dil hâline getirdi. İslâm'dan önce her ne kadar gelişmiş edebî bir dil ise de; birliği olmayan, derlenmeye muhtaç bedevî kabilelerin farklı lehçeleri durumundaydı. İslâmiyet, Kureyş lehçesini Arapça'nın çatısı olarak bırakarak her lehçeden farklı miktarlarda aldığı kelime ve kurallarla zenginleştirdi⁷ ve yeni, lehçeler üstü, fasih, orijinal bir cemiyet ve şehir dili hâline getirdi⁸. Kur'an-ı Kerim'in lehçelere göre farklı kırâatinin olması, gramer ve lügat kitaplarında aynı kuralın lehçelere göre farklı uygulanması bu özelliğin en güzel göstergesidir. Arapça'nın yaklaşık dört asır kadar süren gelişme dönemi, Kur'an-ı Kerim ile erişilemez edebiyat ve vahiy dili doruğuna yükseldi. Fasih Arapça'yla nazil olan Kur'an-ı Kerim, edebî ve belâgî mükemmeliyetini tüm Arap edip ve şairlerine kabul ettirdi. Onları, yüksek fesahati karşısında acze düşürerek belâgatına secde etmek zorunda bıraktı. Öyle ki; mutaassıp Araplar, Mekke'de doğan İslâm'ı siyasal güçleriyle abluka altına alabilmelerine rağmen, çok başarılı oldukları edebî rekabette Kur'an-ı Kerim'in belâgatına karşı bir varlık gösteremediler ve susarak yenik düşmeyi kabul ettiler.

Nüzulüyle birlikte bir yandan yazıya geçirilen, diğer yandan da güçlü Arap hafızasında ezberlenerek saklanan ve kısa bir süre sonra da kitap hâline getirilen Kur'an-ı Kerim, Arapça'nın tüm üstünlüklerini yansıtarak, fesahat ve belagatın en mükemmel örnek ve ölçüsü oldu. Kur'an-ı Kerim, Arapça dil varlığını derleme, koruma ve gelişmesini sağlamanın ötesinde, Arap yazısını da geliştirerek güzel ve zengin hat çeşitlerinin doğmasına sebep oldu⁹. Kur'an-ı Kerim; yeniden yapılandırıp yeni bir kimlik kazandırdığı

5) Corcî Zeydân, *Târihu Âdâbi'l-Lugati'l-Arabiyye*, (2. Baskı), Beyrut 1978, I., s. 38.

6) Ahmed Hasen ez-Zeyyât, *Tarihu'l-Edebi'l-Arabî*, Kahire 1978, s.14.

7) Fethi Ali Yunus, *Tasmînu Menhec li'l-Ta'limi'l-Lugati'l-Arabiyye li'l-Ëcâ nib*, Kahire 1978, s. 114.

8) ez-Zeyyât, a.g.e., s. 81.

9) Abdu'l-Kerim el-Hatîb, *l'câzu'l-Kur'an -el-l'câz fi Dirâsâti's-Sâbîkîn-*, Beyrut 1975, I., s. 42.

Arap dili ile yazısını kendi şartlarına uygun İslâm'ın dili şekline soktu. Kısa sürede Arap Yarımadası'nın kuzey sınırı olan Suriye'de konuşulan, Aramîce'nin, Mısır'ın fethiyle resmî dil Yunanca ve halk dili Kıptice'nin, Kuzey Afrika'nın da fethiyle Latince ile Berberice'nin yerine geçerek İslâm coğrafyasında din, ilim ve edebiyat dili yaptı¹⁰. Kur'an-kerim'in Arapça üzerindeki etkisi bunlarla sınırlı kalmadı ve Arapça'nın yapısal sistemini oluşturan sarf, nahiv, lügat ve edebiyat incelemelerini başlattı. Yapısal sistemi her yönden bilimsel olarak en ince ayrıntılarına varıncaya kadar sistemli bir şekilde derlenerek mükemmel bir dünya dili hâline getirdi¹¹. Siyasal etki alanını, batıda Atlas Okyanusu, Endülüs ve Pirenelerden başlayan ve doğuda, Seyhun ve İndus kıyılarına kadar uzanan geniş coğrafyada egemen olacak şekilde genişletti. Bu geniş coğrafyada yaşayan pek çok değişik dillerle temasa geçti ve öz yurdundan çok uzak, başka dillerin konuşulduğu bazı ülkelerde günlük konuşma ve bazı yerlerde de yazı dili olarak benimsemesiyle birlikte uzun süre evrensel ilim dili olarak kaldı¹². Tabii olarak çeşitli dillerle temasın etkisiyle meydana gelen yapı ve anlam değişimleri farklı ağızlarla konuşmayı ve bunların yüzyıllar boyunca sürmesiyle de günümüzde doğu ve batı olarak bilinen ağızları doğdu. Bunlardan doğu ağızı; Arabistan, Irak, Suriye, Lübnan, Filistin, Mısır ve Sudan'da, batı ağızı ise; Libya, Tunus, Cezayir, Fas ve Moritanya gibi ülkelerde konuşulmaktadır¹³.

Arapça, İslâm toplumu için dinî ilimlere ulaşma aletlerinin alet ilmidir ve Arapça öğrenilmeden dinî kaynaklara götürecek araçları kullanmak imkânsızdır. Bu maksadı gerçekleştirecek olan Arapça öğrenim ve öğretiminin din öğrenim ve öğretiminde özel yeri ve değeri vardır. Öğrenim veya öğretim ise; Arapça'nın tarihî gelişimiyle doğrudan bağlantılıdır. Çünkü; Arapça'nın öğrenim veya öğretimi öncelikli olarak gramer kaidelerinin yani Arapça dilbilgisi kurallarının yazılı olarak tespit edilmesini gerektirmekteydi. Bunun için de, öncelikle Arapça'nın kaynağı olan sözlü ve yazılı edebî ürünler derlenerek öğretime uygun bir biçimde tasnif edildi. Arapça dil varlığının kaynağı olan edebî ürünlerdeki kural değişmezliğine ulaşmış genel tekrarların kendi içinde sınıflandırılarak temel kuralların çıkarılması ve bunların bir araya getirilmesiyle de dilin yapısal sistemi tespit edildi. Elde edilen bu verilerin yeniden dilbilim kurallarına uygun düzenlenmesiyle de bir yabancının öğrenmesi gereken Arapça'nın yazılı dilbilgisi sistemi ortaya çıkarılmış oldu.

Arapça öğrenim ve öğretimi tarihte çok farklı maksat ve yaklaşımlarla yapıldığından öğretim uygulamalarının alanı ve boyutları da farklı olmuştur. Bu farklılık ve alan genişliğinin doğurduğu kargaşa ortamından ise her dönemdeki öğrenim ve öğretim çabaları

10) Ahmed el-İskenderî-Mustafa İnönü, *el-Vasit fi'l-Edebi'l-Arabî ve Târîhihi*, s. 13.

11) Hamed ibn Nâsır ed-Duhayel, *Kadâyâ ve Tecârib fi Ta'limi'l-Lugati'l-Arabiyye li-Gayri'n-Nâtuki-ne bihâ*, Câmi'atu'l-İlmâm Muhammed ibn Sü'ud el-İslâmiyye, Ma'hedu Ta'limi'l-Lugati'l-Arabiyye, Riyad 1994.

12) İbrahim es-Samerrâ'î, *Dirâsât fi'l-Lugât*, Bağdat 1961, s. 241-256.

13) Fethi Ali Yunus, *a.g.e.*, s. 117.

olumsuz etkilenmiş ve günümüze kadar her dönemde şikayet konusu yapıla gelmiştir¹⁴. Bundan dolayı İslâm'ı kendi öz kaynaklarından incelemek veya öğrenmek isteyenlerin öncelikli yapmaları gereken şey, hangi dil alanını öğreneceklerini belirlemeleri olmalıdır. Öğretimdeki bu zorluklar temelde Arapça dil varlığı derlenirken Cahiliye dönemi ile İslâmî Arapça döneminin bir bütün görülerek Kur'an-ı Kerim, hadisler ve eski Arap edebiyatı ürünlerinin derlenmesiyle fasih Arapça olarak adlandırılan kurallı dilin yapısını belirleme aracı sayılmasından kaynaklanır. Edebî mükemmelliğin zirvesinde olan Kur'an-ı Kerim ile yerine göre yüksek belâgat örnekleri sunan hadisler ve bunların müphemlerini açıklamak için kullanılan eski şiir, hitabe, emsal ve eyyamularab gibi edebî birikim ile ilk halifelerin resmî yazışma belgeleri fasih Arapça'ya kaynak kabul edildi. Arapça'nın zengin birikiminin derlemesi ve bunların incelenerek kuralların çıkarılması bir yandan dilbilim, diğer yandan da edebiyat çalışmalarını hızlandırdı. Buna paralel olarak Arap harflerinin yazılış kuralları hızla gelişerek Arapça'ya özgü yeni yazı türleri doğdu. Çoğu zaman en ince ayrıntılı bilgiler bunlara hiç ihtiyacı olmayan ve Arapça'yı sadece bir yabancı dil olarak öğrenenlere tümüyle öğretilmeye kalkışıldı. Kısaca öğrenim alanıyla ilgili yapı ve anlam gibi gerekli unsurların ihmali öğretimde belirsizlik ve kargaşanın doğmasına sebep oldu ve bu da tabii olarak her dönemde öğrenim ve öğretimi olumsuz etkiledi.

Arapça tarihte uzun süre, çok geniş bir coğrafyada yaşayan ve edebî yazı dilini dış tesirlerden en iyi koruyabilen tek dildir. Öyle ki; uzun süre etkileşim içinde bulunduğu Farsça ve Türkçe gibi bazı komşu dillerden sadece basit kelime alışverişi düzeyinde etkilenmiştir¹⁵. Arapça'nın geçirdiği tarihî süreçle birlikte, günümüzde Körfezden Atlas Okyanusuna kadar uzanan çok geniş coğrafyada birbirinden farklı şartlarda yaşayan halkların konuşma dili olması göz önüne alındığında bazı farklılıkların olması doğaldır. Buna rağmen bu farklılıklar Arapça'nın duraklama dönemine kadar kayda değer bir varlık gösteremedi. Arapça'nın kapsadığı coğrafya ve tarih farkından doğan yerel özellikler duraklama ve sonraki dönemlerde maksatlı olarak fasih Arapça'ya yansıtılmaya çalışılmışsa da bu çabaların pek etkili olduğu söylenemez. Ancak öğrenim ve öğretim ortamının içinden çıkılmaz yeni problemleri doğurduğu ve mevcutları artırdığı inkâr edilemez. Hele on sekizinci yüzyılda sömürgecilerin işgal ettikleri Arap ülkelerinde fasih Arapça'yı ortadan kaldırmak için mahallî lehçeleri diriltme plânları, fasih Arapça'ya köklü etki yapmamışsa da¹⁶ öğretim veya öğrenim çalışmaları bunların kötü sonuçlarından hâla kurtulamadı.

14) Kutrub ile başlayan ve İbn Haldun ile gelişen bir çizgide pek çok kimse Arapça'nın gelişmiş bir bilim dili olmasıyla öğretimi için gereken bilgilerin karıştırılması sürekli eleştiri konusu olmuş ve çağımızda "tecdidu'n-nahv" hareketiyle temsil edilmiştir.

15) Fethi Ali Yunus, *a.g.e.*, s.118.

16) İbrahim Sarmış, *Fasih Arapça Avamca Çatışması* (Yayınlanmamış Ders Notları), Konya, s.26.

Arapça'nın yabancı dil olarak öğretiminde açıklanan bu tarihî özelliklerinin göz önünde bulundurulması zorunludur. Çünkü tarihî gelişimi ile birlikte günümüzdeki konumu dikkate alınmadan yapılacak öğretim çabaları çoğu zaman beklenen sonucu vermemektedir.

2. Arapça'nın Dünya Dilleri Arasındaki Yeri Nedir?

Genel olarak herhangi bir şeyin değeri; ya kendi maddesi veya onunla bağlantılı olan diğer nesnelerin değeriyle ölçülür. Bu genel değerlendirme kuralına göre Arapça maddesi itibarıyla her ne kadar bir dil ise de; her Müslüman için en değerli olan Allah kelâmı Kur'an-ı Kerim ile hadislerin mahfazası ve onları geleceğe taşıyan bir araç olduğundan, İslâmiyet'in ayrılmaz bir parçası olma şerefini taşır. Şayet Arapça'nın vahiy dili olma özelliği olmasaydı, o da benzer eski diller gibi bir dil olmaktan öte bir değer taşımaz ve günümüze kadar varlığını sürdüremezdi. Arapça'nın bir Müslüman için vahyin ve en kutsal değerlerin taşıyıcısı ve ayrılmaz bir parçası olması, onu yalın bir dil olmaktan çok daha ötelere taşıyarak en yüksek bir değer ve saygınlık kazanmasına sebep olmuştur. Özellikle bu saygının Türk toplumundaki tezahürü o kadar anlamlı ve içtendir ki; İslâmî hiçbir içeriği olmayan Arapça yazılı bir kağıt parçası dahi öpülerek en yüksek yere konulması ahlâkî bir disipline dönüşmüştür. Gayet tabiidir ki; Arapça'ya duyulan bu yüksek saygı, İslâmiyet ve onun kaynağı olan Kur'an-ı Kerim ile hadislere olan saygıdan başka bir şey değildir. İşte bu özellik Arapça'yı yalın bir dil olmaktan çıkararak saygınlığını yükseltmiştir. Bundan dolayıdır ki; tüm Müslüman toplumlar, din öğrenimine gösterdikleri önem ve kutsallığın aynısını, her zaman Arapça öğrenimine de göstere gelmişlerdir.

Kısaca özetlemek gerekirse; Arapça'nın şu üç önemli özelliği onu her çağda dünya dilleri arasında seçkin bir konuma yükseltmiştir.

- **Kutsallığı:** Arapça, dünyanın en uzun ömürlü ve orijinallliğini koruyarak yaşayan tek vahiy dilidir. İslâm'ın dili olarak Arapça, Müslüman toplumların, İslâmiyet'i asıl kaynağından öğrenmelerini sağlayan çok önemli bir araçtır. Bundan dolayı Arapça Müslümanları cehalet, kimlik bunalımına düşme gibi olumsuz iç ve dış etkilerden korumuştur. Asırlarca birbirinden çok uzak coğrafyalarda yaşayan, milliyetleri farklı toplumların birlik ve dayanışması, Arapça'nın vahiy dili olma özelliğinin etkisiyle oluşturulan İslâm'ın ortak kültürüyle sağlanmıştır. Diğer yandan Arapça, aslıyetini koruyarak, zenginleşip günümüze kadar varlığını sürdürmesini İslâmiyet'e borçludur. İslâmiyet olmasaydı o da, diğer diller gibi ömrünü tamamlar ve tarih sahnesinden silinirdi¹⁷.

- **Dilsel anlatım gücü:** Arapça asırlar süren uzun tarihi boyunca nesilden nesle aktarılan ve Arap toplumu ile birlikte geniş İslâm coğrafyasındaki çeşitli özellikler taşıyan zengin kültürel varlığı aktaran erişilmez anlatım gücü olan eşsiz bir belâgat dilidir. Arap-

17) 'Abduh er-Racihi, '*İlmu'l-Lugati'r-Tatbiki ve Ta'limu'l-Lugati'l-'Arabiyye, Câmi'* atı'l-İmam Muhammed ibn Su'üd el-İslâmiyye, Ma'hadu Ta'limu'l-Lugati'l-'Arabiyye. Riyad 1990, s. 115.

ça uzun ömrünü, İslâmî fetihlerin arkasından gittiği ülkelerin dilleriyle temas sonucu aldığı kelime ve kavramlarla zenginleştirerek, değişik zaman ve bölgelerin ilim ve kültür dili olarak geçirdi. İslâm'ın doğuşundan ortaçağ sonlarına kadar Arapça konuşan toplumlar dünyanın en ileri ve zengin ülkeleri olduğundan söz dağarcıkları da çok zengindi. Felsefî ve mantıkî düşüncelerin etkisiyle Arapça incelemeleri de çok farklı boyutlara taşınarak, Arapça öğretimi adeta karmaşık mantıkî ve felsefî düşünceler ile edebî sanatların gösteri alanına çevrildi. Dilbilim, sarf, nahiv ve belâgat konularının mantık ve felsefe kurallarıyla incelenmesi¹⁸ gerekli gereksiz pek çok yeni kavramın doğmasına sebep oldu. Arap toplumunun geçirdiği siyasî, ekonomik ve kültürel tüm gelişmeleri Arapça da gerek dil içi ve gerekse dil dışı olguların değişim süreci şeklinde tüm boyutlarıyla yaşadı. Bu esnada bazı dilsel kavramları değişti, bazı anlamlar daraldı, bazıları da gelişerek derinleşti, ilim ve kültürdeki ilerlemelerin etkisiyle kelime dağarcığı arttı, yüzyıllar süren dilbilim incelemelerine konu oldu, grameri en ince ayrıntılarına varıncaya kadar işlendi, fonetik çabalarla haçeresi güzelleşti, edebî zarafet ve ahenkli anlatım zevklerini taşıyan en güzel icâz dili hâlini aldı. Arapça'nın yapısal veya üretimsel iç ve dış bütünlüğü içinde meydana gelen tüm bu etkileşme, değişme ve gelişmeler sonuçta onu uçsuz bucaksız bir dil okyanusu hâline getirdi.

• *Evenselliği*: Arapça, üzerinde ilk ve en çok dilbilim çalışmaları yapılan, hakkında en çok kitap yazılan ve dil kaynakları titizlikle derlenen en köklü bir yapı düzenine sahip dünyanın tek dilidir. Bu özelliği kazanmasında onun İslâmiyet'i öğrenme aracı olan "alet ilimlerinin aleti" olması en etkin rolü oynamıştır. Yani bir Müslüman için İslâmî kutsal kaynaklara ulaşmanın tek aracı olması, dinsel iletişim ve alışkanlıklar kazanarak başkalarıyla paylaşması, sosyal ve kültürel çevresiyle etkileşmesi ancak Arapça'yla mümkün olmaktadır. Bu ihtiyaç ve ilişkilerin İslâm'a odaklı olarak devamını sağlayacak Arapça bilmenin, her Müslüman için çok özel bir yeri vardır. Bu sebeple erken dönemlerde başlayan dilbilim incelemeleri günümüze kadar gelişerek sürmüştür. Yeryüzünde küçümsenmeyecek sayıda Müslüman'ın olması ve onlar arasında iletişim kurma, sosyal ilişkileri sürdürme ve kültürel aktarımı sağlama aracı olan Arapça'nın önemi çok açıktır.

Arapça, günümüzde yirmi bir ülkede anadil olarak konuşulmaktadır. Kendi toplumunda konuşulan dünyanın üçüncü ve İngilizce'den sonra kendi toplumu dışında en çok konuşulan dünyanın ikinci büyük dilidir. Birleşmiş Milletler, Arap Birliği, İslâm Konferansı ve Afrika Birliği gibi pek çok uluslararası kuruluşun resmi dilleri arasında yer alan önemli bir dildir. Arapça'nın tarih boyunca tüm insanlığın dayanışma ve barış içinde yaşamasına önemli katkıları oldu. Bunun önemi günümüzde dünya barışını tehdit eden önemli etkenin iletişimsizlik olduğu bilindiğinde daha iyi anlaşılır. Kısaca Arapça, tarihte bir dönem, dünyanın çok geniş bir coğrafyasında iletişimi sağlayarak, dünya halklarını barış ve güven içinde yaşatma görevini yerine getirmiş evrensel bir dildir.

18) Abbas Hasan, *el-Lugatu ve'n-Nahv beyne'el-Kadîm ve'l-Hadis*, (2. Bask.), Mısır 1971, s. 144.

Bu özelliklerin Arapça'nın yabancı dil olarak öğretiminde başarıyı etkileyen en önemli etkenlerden olan öğrenime motive edilmesinin kullanılması başarı için zorunludur. Dolayısıyla bu özellikler öğretim plân ve uygulamalarında asla göz ardı edilmemelidir.

3. Arapça Öğrenimi Zor Bir Dil midir?

İnsanın konuşmaya kabiliyetli olarak yaratılmış olması, bir bakıma her dili öğrenip konuşabileceğini gösterir. O hâlde Arapça öğrenmek için yapılması gereken tek şey; dinlemeye dayalı bir bilgi türü olan Arapça seslendirme sistemi ile dilin örgü taşları olan kelimeler öğrenilerek *hafızadaki genetik konuşma kabiliyetinin otomatik olarak harekete geçirilmesidir*. Yani genetik hafızanın Arapça gerekli bilgilerle donatılarak harekete geçirilmesi, bir anlamda Arapça konuşma melekesini kazanmakla eş anlamlıdır. Kısaca Arapça öğrenimi; yeni ses ve kelimeleri öğrenerek *fitri olan dil kabiliyetini bu bilgilere uygun olarak aktif hâle geçirme* olarak açıklanabilir. Buna göre Arapça öğrenmek; her insanda bulunan gizli konuşma kabiliyetini, yeni dilsel bilgi ve alışkanlıklarla donatma ve uygulamasını yapabilmektir. Bunun için bir yabancıнын yapması gereken "*yeni Arapça ses ve yapıları Arapların dilsel yaşantı ve mantık örgüsüne*" uygun edinme ve uygulamalarla bunlara işlerlik kazandırma olan öğrenme olayı, sanıldığı kadar zor bir iş değildir.

Yabancı dil öğretim uzmanları, bir dili zor/kolay, ilkel/gelişmiş, güzel/çirkin gibi sıfatlarla nitelemenin yanlış olduğu görüşündedirler. Bilimsel olarak her dil, her seviyedeki insan tarafından bilindiğine göre; öğrenimi kolay, toplumun ihtiyaçlarını karşıladığına göre de; yeterince gelişmiş ve güzel sayılmaktadır. Bu gerçekten hareketle ülkelerin gelişmişliğine bağlı olarak yapılan, dillerin gelişmişlik sınıflandırması bilimsel değildir. Örneğin; bugün Arap ülkeleri teknolojik gerilik içinde olabilir ve bunun tabii bir sonucu olarak yeni teknik ve tıp terimleri Arapça'da bulunmayabilir. Buna karşılık Arapça, dinî ve metafizik terimler ile anlatım üslûbu çeşitliği bakımından dünyanın en zengin dili olma özelliğini taşır.

Bilimsel olarak dünya dilleri arasındaki tek fark, o dili konuşan toplumun önem verdiği yaşam alanlarına göre güç dağılımı göstermesinden ibarettir. Örneğin; "*batı ilericisi*" birçok aydına göre Arapça öğrenilmesi zor ve kaba bir dildir(!) Bu görüşü desteklemek ve Arapça'ya karşı nefret uyandırmak için "*Arapça değil mi, uydur uydur söyle(!)*", "*Anladımса Arap olayım(!)*", "*Bir devenin bin adı olan Arapça öğrenilir mi?*" gibi kabalama ifadeleri kullanılır. Aslında bu sözlerle kötülenmek istenen Arapça değil, belki de bir dönem gerginleşen Türk-Arap ilişkileridir. Arap toplumuna beslenen kötü duygular sebebiyle, Arapça'nın güzellik ve çirkinliğine yanlış olarak hükmedilmeye çalışılmıştır. Bu hüküm Arapça için tamamen yanlıştır. Çünkü; Arapça İslâm dininin dili olması sebebiyle Arap'ın dili olduğu kadar, Türk'ün de dilidir. Arapça öğrenilmesi zor bir dil olduğu şeklindeki kötü propagandaların yanı sıra, tarih boyunca kolay öğretimine yönelik ge-

rekli inceleme, araştırma ve uygulamaların yeterince yapılmamasından kaynaklandığı söylenebilir.

Öte yandan Türklerin Arapça'yı yabancı dil olarak görmemeleri ve öğretimini de İslâmî ilimlerin öğretimi gibi yapmaları, özel öğretim metotlarının geliştirilmesini engelledi. Asırlarca sürüp giden Arapça öğretimindeki bu eksiklik ilk defa İmam Birgivi tarafından dile getirildi. Birgivi; yüzyıllardır uygulanan Arapça öğretimini yeniden gözden geçirdi. Öğretim sistemi ile kitaplardaki eksikleri belirleyerek bunları gidermek için, Türklere uygun yeni metotlarla kitaplar hazırladı¹⁹. Ancak onun başlattığı ve bir bakıma Türklere Arapça'nın yabancı dil olarak öğretimine ilk hazırlık olarak kabul edilebilecek çalışmaları ölümüyle yarım kaldı. Birgivi'nin hazırladığı kitap ve çalışmalara yüzyıllar boyunca pek yeni bir şey ekleyen olmadı. Ancak Osmanlı'nın son döneminde İbrahim Efendi ile Mehmet Zihni, Arapça öğretimini iyileştirmek için çalışmışlar yaptılar ve kısmen de başarılı olmuşlarsa da yeterli uygulama fırsatı bulamadıklarından istenilen sonuç elde edilemedi.

Türkler, Arapça öğrenim veya öğretimiyle karşı karşıya geldikleri andan itibaren hep dilbilgisi kurallarını takrir yoluyla öğretmeye çalıştılar. Arapça dilbilgisi kurallarının fitrî dil melekelerini harekete geçirecek örneklerden uzak, yalın anlatım yoluyla öğretimi olan bu metodun verimsizliği bir yana, öğretimin çoğu zaman geri teperek Arapça'dan nefret edilir bir hâl almasına sebep olmuştur. Belki de; Arapça'nın zor ve öğrenilemez bir dil olduğu inancının doğmasında en etkili rol, bu metodun olmuştur. Çünkü; Arapça bir iletişim aracı olduğundan tatbikat ve tecrübelerle meleke oluşturacak biçimde öğretilmelidir. Takrir yoluyla yapılan öğretimde temel dil becerilerini kazanmaya gereken yer verilmediğinden, özellikle öğrenci dil kullanımında beklenen aktifliği kazanamaz. Uygulamaya gereken önemin verilmemesi, öğrenimi her zaman teoride bırakır ve öğrenciyi istenildiği gibi Arapça öğrenmeye karşı motive edemez. Bu eksiğin tüm çıplaklığıyla ortaya çıkmasıyla son yıllarda hazırlanan tüm Arapça öğretim kitapları bunu gidermeye özel önem vermeye başladılar. Bu alandaki çalışmalardan biri olan Ali Ay'ın "*Arapça Öğreniyorum*" kitabı incelendiğinde nispeten tatbikat ve tecrübe kazandırmaya doğru bir yöneliş içinde olduğu görülür. Aynı konuya yazar; "*Otuz yılı aşkın bir zamandan beri ülkemizde İmam-Hatip Liselerinde devletimizin denetim ve himayesinde Arapça öğretimi yapılmaktadır. Müşahedemiz odur ki; öğrencilerimiz bu dilin gramerini, bu dili konuşan ülkelerdeki arkadaşlarından daha az bilmiyorlar. Ancak Antare'nin şiirlerini ezbere okuyup, İbn Mukaffa'nın nesirlerini çok rahat tercüme eden öğrencilerimiz, ülkemize turist veya ticaret amacıyla gelen Araplarla iletişim kuramamanın sıkıntısını yaşıyor ve üzülüyorlar...*"²⁰ cümleleriyle açıklar. Bu tespitlere katılmamak mümkün değildir.

19) Ahmet Turan Arslan, *İmam Birgivi, Hayatı, Eserleri ve Arapça Tedrisatındaki Yeri*, İstanbul 1992, s. 50.

20) Ali Ay, *Arapça Öğreniyorum*, Eskişehir 1984, s. 3.

Aynı problemleri çeşitli Arap ülkelerinde Türk öğrencilerin öğretim gördükleri enstitü öğretmenlerinden defalarca dinledim. Arapça öğrenim ve öğretimini engelleyen bu problemin çözümü öncelikle şu gerçeklerin kabulüne bağlıdır.

Türkçe ile Arapça kendilerine mahsus farklı dil mantıkları üzerine kurulmuş *iki ayrı dildir. Öğrenci, iki dil arasındaki mantıksal çelişkilere düşmezse, Arapça'yı çabuk ve kolay öğrenir. Çünkü; dil mantığının kavranmasıyla Arapça'nın yapısal temelleri hafızaya yerleşir. Arap toplumunun kültür mirası, örf, âdet gibi manevi değerleriyle toplumsal gerçeklerini öğrenme ve benimseme, dil mantığının kavranmasına yardımcı olur. Bir bakıma kültürlenme, etkileşim ve iletişim yoluyla öğrenilen bilgilerin aktif olarak Arapça iletişim alanında kullanılmasıyla dil mantığının hızlı gelişim sağlandığı oranda öğrenim kolaylaşır. Öğrenim şartlarının kolaylaşmasını destekleyecek bir unsur olarak, öğretimde Türkçe-Arapça arasındaki kültürel yakınlıktan mutlaka faydalanılmalıdır.*

Arapça öğretimiyle ilgili yüzyıllardır oluşan yanlış düşünce ve uygulamalar bir yana bırakılarak, yabancı dil öğretim kurallarına uygun öğretilirse, Arapça'nın asla zor bir dil olmadığı görülür. Hatta bir Türk için en kolay öğrenilecek bir yabancı dil olduğu söylenebilir. Bütün aleyhteki propaganda, engelleme ve imkânsızlıklara rağmen çevremizde Arapça öğrenenlerin bulunması bu düşüncelerin doğruluğunun en güzel örneği değil midir?

4. Arapça Öğrenim Zorluğunun Kaynağı Nedir?

Türk devletleri arasında sistemli Arapça öğretimi ilk defa Selçuklularda görülür. Arapça'yı medresede öğretim, ilim, dış yazışma ve dinî işleri yürütme gibi hayatın çok geniş alanında kullandılar²¹. Yine Arapça'nın yaygın kullanım alanı bulduğu Osmanlılarda ise; benzer görevleri sürdürmekle birlikte, temel yasalarını Türkçe'den alan ve İslâm uygarlığıyla bütünleşen cihan devletinin yazı dili olan Osmanlıca'nın oluşmasına katkı sağladı. Osmanlılarda Arapça öğretimi üslendiği bu rolünden dolayı, Arapça'dan alınan kelime ve kuralların doğru kullanımını öğretme maksadına dönüşerek kendine özgü bir Arapça öğretimi şeklini almasına sebep oldu²².

Bu yaklaşımın doğal sonucu olarak günümüze kadar sürdürülen geleneksel Arapça öğretim şekli, başlangıçta sadece "*kalem erbabı*" denilen kâtiplerin doğru imlâlarını hedefleyen bir öğretim biçimiydi²³. Hedefe uygun metodun konulmasına sebep olan Osmanlıca yazı yazan hedef kitle artık günümüzde kalmadığından aynı metot ve kitaplarla, Arapça'yı iletişimde kullanmak isteyenlere öğretmeye kalkışmak bir bakıma gerek-

21) Doğan Aksan, *Türkçe'nin Gücü*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1986, s. 46.

22) Mehmet Zihni, *Arapça Sarf Nahiv, (Babanzâde Ahmet Naim'in Arap Dilinin Tedsrisi Usûlü Hakkındaki Takdimi)*, İstanbul, 1991, s. 5.

23) A.g.e., s. 6.

siz, anlamsız ve yapılması çok büyük öğretim yanlışlarını doğurur. Zaten o dönemde dahi bu metot ihtiyaçlara tam olarak cevap vermediğinden çok eleştirilmiş ve eksiklerin düzeltilmesi için çeşitli girişimlerde bulunulmuştu. Üzüntüyle belirtmek gerekir ki; dilsel iletişim eksikliğini gidermek için son yıllarda ortaya atılan ve “*pratik Arapça*” olarak, adı dahi yanlış konulan yeni öğretim şekli arayışı, Türkiye’deki Arapça öğretimini başka yanlış bir yola sürüklemiştir. Çünkü; geleneksel Osmanlı yapısal Arapça öğretimine tepki olarak gelişen, “*pratik Arapça*” öğretimi, günümüzde Basra Körfezi’nden, Atlas Okyanusu’na kadar uzanan çok geniş bir bölgede konuşulan Arapça’nın pek çok değişik ağızlarından geçer dil özelliği taşımayan ve sadece bölgesel bir ağız kurullardan soyutlanarak öğretimini esas almaktadır. Dilbilgisi kuralları ihmal edildiğinden çoğu kullanımı yazı diline aktarılamayan bölgesel ağızlar, anılan coğrafyada iletişimi sağlama gücünden tamamen yoksundur. Bununla birlikte bir lehçenin iletişim dili olarak öğretilmesi de ayrı bir yanlıştır.

Türklerin Araplarla temas ve kaynaşmalarının çok eski tarihlere dayanması, Türklerde Arapça’ya karşı “*yabancılık hissini*” kaybolmasına sebep olmuştur²⁴. Bu, bir yandan Arapça öğretiminin “*ana dil öğretimi*” şeklinde yapılmasına sebep olurken, diğer yandan da öğretimin dilsel özellikleri dikkate alınmadan diğer İslâmî ilimler gibi öğretilmesine sebep olmuştur. Genellikle Arapça öğrenim veya öğretimini zorlaştıran diğer sebepler, bu iki ana sebepten kaynaklanmaktadır. Türk toplumunda Arapça’ya karşı yabancılık hissini kaybolarak ana dil gibi öğretilmesi, uygun öğretim metotlarının geliştirilerek bunlara göre ders kitaplarının hazırlanmasını engelledi. Öte yandan Arapça’yı nasıl olsa bilenler var veya anlaşılıyor gibi düşünceler de, öğretim için yapılacak çalışmaları gereksiz gösterdiğinden, problemi hissederek çözmek isteyenlerin ortaya çıkmasını engelledi.

“*Dil bir bütün olarak öğretilir*” ilkesi yabancı dil öğretiminin temel kuralıdır. Çoğu zaman Arapça öğretimi bu kurala aykırı olarak; dilsel bütünlüğü oluşturan tüm öğeler bir araya getirilmeden veya dilin bölümlerinin farklı birimler gibi ayrı öğretilmesi öğretimi ve öğrenimini zorlaştıran bir başka önemli sebeptir. Arapça öğrenim ve öğretimi komplice bir varlık olan insanın fizyolojik, sosyolojik, psikolojik ve antropolojik yapısına uygun olmalıdır. Uygulamaların öğrencinin içinde bulunduğu maddî ve manevî kültürel öğeler dizisinin tümünü kapsayacak biçimde yapılması daha kolay ve başarılı öğrenmeyi sağlar. Bu esasların ışığında değerlendirildiğinde; Arapça’nın öğrenimi zor bir dil olduğu bilimsel olarak yanlıştır. Sadece çeşitli sebeplerle öğretimi için uygun metot, araç ve gereçler üretilip tekniğine uygun öğretilmediği için zor gibi görülmektedir. Arapça öğretiminin uygun metot, teknik araç ve gereçlerle yapıldığında hiç de zor olmadığı açıkça görülecektir.

24) Mustafa Cemil, Ahmed Naim, *Sarf-ı Arabî Temrinâtı*, (3. Baskı), Mahmut Bey Matbaası, İstanbul 1914, s. 6.

5. Arapça Nasıl Öğretilmelidir?

Öncelikle alanı ve sınırları belirlenen temel Arapça'nın yabancı dil olarak öğretimi esas alınarak öğretime başlanmalıdır. Tüm öğrenim çalışmaları plân, metot ve tekniklere uygun ve mutlaka her yönüyle homojen sınıflarda, bilgisayar, video, televizyon, radyo, kaset çalar, tepegöz ve ses analiz cihazları gibi teknik araçlarla yaşantıya geçirilerek uygulamalı olarak öğretilmelidir. Öğretilen bilgiler için hiçbir uygulama imkânı bulunmadığında, en azından öğretmenin uygulamaya yönelik yapacağı ses tonu taklitleriyle, yapay bir öğretim ortamı meydana getirerek uygulama desteklenmelidir. Yani Arapça nasıl öğretilir sorusunun cevabı kısaca; *"uygulamalı olarak öğretilir"* olmalıdır.

Türk toplumunda Arapça öğrenim veya öğretiminin temel sorunu, Arapça'nın yabancı dil olarak kabul edilip öğretiminin de yabancı dil öğretim esaslarına göre yapılmamasından kaynaklanır. Bu problemin çözümü öncelikle; *"Türlere göre Arapça bir yabancı dildir"*, gerçeğinin kabul edilmesiyle başlar. Çünkü; Arapça kendi toplumu içinde sosyal bir kurum olarak Türkçe'den farklı bir dildir. Arapça; Arap toplumunun düşünce sistemiyle birlikte harekete geçen ses, harf, kelime, cümle ve anlam gibi iç içe çeşitli iletişim göstergelerinden oluşan ve Araplara mahsus bir iletişim sistemidir. Yani Arap toplumunun duygu, düşünce ve isteklerini iletme için kullandığı bir iletişim aracıdır. Sahip olduğu canlı ses, anlam, anlatım kanun ve kurallar sistemi bilinmeyen zamanlarda oluştu. Dilsel varlığını asırlardır taşıyan özel bir yazı sistemi de vardır. Bu yönüyle Arapça içinde doğduğu dil sistemi, oluşum ve yazı biçimiyle Türkçe'den tamamen farklı ve bir Türk için yabancı dildir. O hâlde öğretimi; *Arapça kendi sistemine uygun, özel yabancı dil öğretim metotlarıyla* olmalıdır.

6. Arapça'nın Ne Kadarı Öğretilmelidir?

Arapça öğretiminde çoğunlukla, Arapça öğrenen öğrencinin kazanacağı dil dağarcığı önceden plânlanmadığından gerekli, gereksiz sarf, nahiv ve belâgat konuları karışık ve bazen en ince ayrıntılarına varıncaya kadar bir çırpıda öğretilmeye kalkışılması ciddi bir problem olarak karşımıza çıkar. Ancak iletişimde kullanılan Arapça öğelerin sayısı, çoğu zaman kişinin öğrenim düzeyi, okumaya olan eğilimi ve kişisel yeteneklerine bağlı olarak değişir. Bu özellik göz önüne alınarak öğrenciye uygun bir öğretim şekli seçilmeden rasgele yapılan öğretim çoğu zaman başarısızlıkla sonuçlanır. Öyle ki; kimi ünlü Arap yazarların bile söz dağarcıklarının on bin kelime dolayında olmasına rağmen, Arapça konuşmasını bilmeyen bir Türk öğrenciye buna yakın sayıda kelimeyle birlikte, Arap grameri tüm ayrıntılarıyla öğretme yanlısına düşülmür. Belki çeşitli zorlamalarla yıllar süren öğretim çabaları sonunda Arapça hakkında pek çok kural ve kelime de öğretilir, ancak öğrenci Arapça'yı rahat iletişimde kullanamadığından ümitsiz ve başarısız olur. Hâlbuki; öğretilmesi gereken, bu makalenin birinci başlığında değinilen *Arapça'nın zengin dil varlığı* değil, öncelikle öğrencinin *istenilen alanda etkili iletişim kur-*

masına yarayacak sadece tatbikat ve tecrübelerin birikimi olan dil mantığı olmalıdır. Bunun ihmali, öğrenilenleri boşa, öğrenciyi de yılgınlığa iter. Bu problemin çözümü için öğrenciyi Arapça öğrenmeye motive edecek olan iletişim Arapça'sının, Arapça'nın zengin dil varlığının içinden seçilerek öğretilmesi gerekir. Bunun için de; öncelikle Arapça öğrenen bir Türk öğrenci için gerekli olan "*alan dilinin*" hangisi olduğu, Arapça'nın ne kadarı ve nasıl öğretileceği araştırılıp plânlandıktan sonra öğretime başlanmalıdır.

Gayet tabiidir ki; Arapça'nın köklü ve zengin bir dil olması, yabancı dil olarak öğrenim ve öğretim sınırlarını belirleme zorluğunu da beraberinde getirmektedir. Bunun için yabancı dil olarak Arapça öğrenenlerin uçsuz bucaksız bu bilgi denizine dalarak, en ayrıntılı istisna kurallarından, en ince belâgat konularına varıncaya kadar ilgili-ilgisiz her şeyi öğrenmeye kalkışmaları, Arapça'yı öğrenilemez bir dil hâline getirmektedir. Bu yaklaşım işin başında öğretim faaliyetlerinin geri teperek, Arapça'nın öğrenilmez ya da öğretilemez olduğu inancını doğurmakta ve tüm çabaların geri tepmesine sebep olmaktadır. Hâlbuki; Arapça kural, kelime dağarcığı ve edebî ahenk bakımından ne kadar zengin olursa olsun ve bir yabancı bunların ne kadar çoğunu bilirse bilsin, günlük iletişimde kullanacağı kelime sayısı sanıldığından çok az, belki de birkaç bin kelimeyle sınırlıdır. Ancak çoğu zaman öğretilen dil alanı Arapça'ya yabancı olan Türk öğrenciye göre düzenlenmediğinden gerekli ve öncelikli olanlar ihmal edilerek, bunların yerine gereklisiz her şey öğretilmeye kalkışılmaktadır. Bu da tabii olarak öğrencinin Arapça'nın zor ve öğrenilemez bir dil olduğu inancına kapılmasına sebep olmaktadır. Aslında bu inancın kaynağı Arapça'nın zorluğu değil de, öğretim yaklaşımının yanlış olmasıdır.

Arapça'ya yabancı olan bir Türkün, yazılı ve sözlü anlatımını güzelleştirecek ve onu basit hatalara düşmekten koruyacak kadar imlâ, sarf ve nahiv temel kural bilgileri uygulamalı olarak öğretilmelidir. Yani bir Türk'ün sınırsız sayıda kurulabilecek Arapça doğru cümleleri öğrenmesi imkânsız olduğuna göre, öğretilmesi gereken şey; *Arapça'nın yapısal mantık örgüsünü melekeye dönüştürecek temel bilgiler olmalıdır*. Dolayısıyla öğretimde bu beceriyi geliştirecek eğitim çalışmalarına öncelik verilmelidir. Yani yabancı dil olarak bir Türk'e öğretilecek Arapça; her Arap'ın kendi yeteneğine göre kullandığı özel lehçesi değil, *mantığında gizli olan Arapça'nın kuruluş sistemi* olmalıdır. Çünkü yabancı dil olarak öğretilmesi gereken, *meleke olarak iletişime yansıyan ve tabii olarak insan benliğine yerleşen Arapça'nın şuuraltı sistemidir*. Arapça'nın herkesçe doğru sayılan işleyişi zamanla kural niteliğini almış ve bununla da tüm dil ürünlerinin sağlıklı olup olmadığı ölçülmeye başlanmıştır. Bundan dolayı bir yabancı'nın kazanması gereken, sadece iletişimi sağlamaya yeterli bir birikimle, bunların *yapısal doğruluğunu belirlemeye yetecek ölçüde kural* bilgisidir. Bunun için grameri, ifade şekillerine yani Arapça'yı kişisel kullanım üslûbuna hâkim kılacak kurallar dizisi olarak değil de, kelime ve cümlelerin nasıl doğru kullanılacağını öğretmeye yardımcı bir unsur olarak görmek gerekir.

7. Arapça'nın Hangi Dilsel Alanı Öğretilmelidir?

Her dil, kendi içinde az veya çok farklılıklar gösteren çeşitli alan dillerinden oluşur. Örneğin siyasi dil ile edebî dil, hukuk dili ile basın dili, çarşı pazar dili ile din dili hep farklı alan dillerini oluşturan bölümlerdir. Yabancı dil olarak Arapça öğrenen bir öğrenci, öncelikle tüm alanların ortak tabanını oluşturan "*dil eşiğini*" başarıyla tamamlamalıdır. Bu aşamadan sonra öğrenci, hangi alan dilini kullanacaksa, ağırlıklı olarak o alan dilini öğrenmeye yönelmelidir. Öğretimde alanlar arasında bir ayırım yapılmaksızın karışık veya tüm alan dillerinin birlikte öğretilmeye kalkışılması pedagojik ve ekonomik olmayan bir öğretim şeklidir. Bu bir yandan Arapça öğrenimini zorlaştırırken diğer yandan da verimsizleştirir. Yani dil eşiği esasına uygun aşamalı "*alan dili*" öğretimi yapılmazsa zaman ve güç israfı olur, bunun sonucu olarak öğretim verimsiz ve zor olur.

Arapça'nın dil varlığı ne kadar zengin olursa olsun, yabancı dil olarak Arapça öğrenilecek bir Türk, sadece seçtiği dil alanında iletişim veya hedeflediği ihtiyacı karşılamaya yetecek kadarını öğrenmelidir. Bunun için öğretilecek sarf, nahiv ile sözlük bilgileri, yabancı dil olarak bir Türk'ün Arapça'yı iletişimde en güzel bir biçimde kullanmasını sağlayacak *Arapça'nın yaşayan ve en aktif diliminden* seçilmelidir. Öğretilen bilgilerle oluşan Arapça birikimle Türk öğrenci, kendi çabalarıyla dil zevkini kazanabilmeli ve edebî yeteneğini geliştirmesine yardımcı olacak nitelikteki yazarların eserlerini okuma ve anlama becerisini geliştirebilecek nitelikte olmalıdır. Tüm öğretilecek bilgiler mutlaka Arapça'nın yaşayan ve iletişimde kullanılan yapı ve kelimeleri olmalıdır. "*İletişim Arapça'sı*" kavramından ise; Arap toplumunun tarihî geçmişiyle birlikte günümüzde Körfezden başlayarak, Atlas Okyanusu'na kadar uzanan coğrafyada etkin iletişimi sağlayacak olan yazı dili olan fasih Arapça yani İslâmî Arapça'nın "*iletişimsel öğretimi*" anlaşılmalıdır.

Öğretilecek Arapça bilgi ve becerilerin seçiminde öğrenci ile dilin fitrî özelliklerinin birbirlerine uygun olmasına dikkat edilmelidir. İletişimde önemli rolü olmayan bilgilerin iş olsun kabilinden öğretilmesinin bir gün tüm çabaları boşa çıkararak geri tepeceğinin önceden hesaplanması, başarı için bir ön şarttır. Arap toplumunun her kesiminde geçerli ve her kesimin saygı duyduğu, yöresel farklar içermeyen, yaygın ve ortalama bir dilin ne "*çok iyi*" ne de "*çok kötü*" olmayan olağan bir kullanımı öğretilmelidir. Aynı zamanda ülke veya toplumlar arası anlaşmayı etkileyen önemli farkları olmayan kelime ve cümleleri doğru, sade, edebî güzelliği olmakla birlikte söz sanatlarıyla fazla süslü olmayan, canlı ve sıcak günlük sözlü anlatım ve yazı dili seçilmelidir.

8. Arapça Öğretiminde Dil Eşiği Düzeyi Nedir?

Arapça hem bir bütün olarak ortak taban oluşturularak öğretilmeli ve hem de birbirinden bağımsız alan dillerine bölünmelidir. Yani öğretilecek Arapça temel konular esas alınarak bunları destekleyen ve ileriye dönük alan dili konularıyla bir bütünlük oluştura-

cak şekilde öğretim plânı hazırlandığında, zıt gibi görünen bu iki alanın öğretimde birbirini bütünlük parçalar olduğu anlaşılır. Öğretimde tüm alanların tabanını oluşturan ortak havuz her zaman alan dilleri öğretiminde odağını oluşturmakla birlikte, bu öğretim bütünlüğünü bozmayacak şekilde bununla ilgisi olan diğer bazı ayrıntılara da yer verilebilir. Çünkü; dil eşiği aşamasından sonra Arapça'nın birbirinden bağımsız alan dillerine bölünmeden, hepsinin aynı anda ve aynı ağırlıkta bir bütün olarak öğretilmesi mümkün değildir. Bu tarzda yapılan öğretim öncelikle aşamalı öğretim ilkesiyle çeliştiğinden öğrenim motivasyonunu kırar ve öğretim ortamını verimsiz hâle getirir. Bunun için öğretim; önce Arapça öğrenmeye giriş dönemi sayılan ve "dil eşiği" olarak adlandırılan genel öğretim basamağıyla başlanmalıdır. Bu basamaktaki öğretim için; sarf, nahiv ve kelime bilgilerinin "geçer dil" denilen bölge, tabaka ve zaman gibi farklı etmenlerin değişmesiyle, değişmeyen her zaman ve her yerde iletişim sağlamaya elverişli olan fasih dilin yapı, anlam ve kelime gibi tüm temel unsurları seçilmelidir.

Arapça öğrenim ve öğretiminde ulaşılması istenen hedefin önceden belirlenmesi ve her aşamada çok açık olması öğrenime motive ve başarı için önceliği olan bir öğretim ilkesidir. Bunun için Arapça öğretiminde başında mutlaka öğrenci ile öğretmen birlikte yapılacak hedefleri belirlemeli ve her zaman bunların gerçekleşme oranlarını kontrol etmelidir. Öğretimin başında yapılacak "ihtiyaç çözümlemesiyle" öğretimi istenilen Arapça dil alanı belirlendikten sonra öğretim uygulamalarında birbirini destekleyen, birbirinin yerini tutan veya birbirine ters düşen unsurlar belirlenerek, bunlardan nerede ve nasıl faydalanılacağı veya öğretim için bir engel oluşturması muhtemel ise bunların nasıl giderileceği plânlanmalıdır. Ayrıca bu plânın Arapça öğretiminde "dil eşiği", "alan dili" ve "geçer dil" gibi esaslara uygunluğu her aşamada göz önünde bulundurulmalıdır.

Arapça dil öğrenimi, dilin birbirinden bağımsız alanlara bölünmesi ve bu bölümlerin bir bütünlük oluşturacak biçimde plânlanmasıyla kolay ve başarılı olur. Öğretimin bölümler hâlinde yapılması tüm dilsel alanların temelini oluşturan "dil eşiği" için ortak havuzun kendi içinde bir yükselişi takip etmesi içindir. Dil eşiği basamağı, Arapça tüm temel bilgi ve becerilerin kazanılarak, bir üst aşaması olan alan dillerine hazırlanma eğitiminin yapıldığı dönemdir. Örneğin: dil eşiğini başarıyla tamamlayan bir öğrenci basın-yayın, edebiyat, tarih ve din gibi özel alan dillerine yönelebilir. Gerek dil eşiği, gerekse uzmanlık alan dili olsun, her aşamada öğretilen Arapça'nın "geçer dil kabul edilen fasih Arapça'nın" özelliklerini taşımaları ve aşamalı olmalıdır. Geçer dil ise; dilin tüm alanlarının ortak özelliklerini taşıyarak herkesin kullandığı genel kelime ve yapılar oluşturur. Yani bir yönüyle halkın çarşı, pazar gibi basit iletişim ortamlarında konuştuğu teklifsiz dil geçer dilin alt tabakasını; okul, resmi daire, basın-yayın bilim-teknik ve konferans, gibi farklı uzmanlık alanlarında kullanılan dil de geçer dilin üst tabakasını oluşturur. Arapça öğrenim ve öğretim alanları bu ölçülere göre belirlendikten sonra yapı, anlam ve estetik dil bilincinin kazanılmasına geçilmelidir.

8.1. Arapça Yapı Sistemi Nasıl Öğretilmelidir?

Yapısal Arapça öğretimi; sadece yalın gramer kurallarının öğretiminden ibaret değildir. Bu, aynı zamanda bir yabancıнын Arapça'yı doğru anlayıp konuşmasını sağlayacak olan tüm yapısal bilgilerin en geniş anlamıyla öğretimini kapsar. Sınırlı sayıdaki Arapça seslerin oluşturduğu sınırsız sayılabilecek kadar çok kelime olduğu gibi, "sınırlı sayıda ki gramer kurallarının sınırlarını aşan ve gramer bakımından doğru sayılabilecek sayısız ifade kalıpları" vardır. Bundan dolayı yapısal Arapça öğretimi "dil bilinci" veya "dil duygusu" olarak bilinen "şuuraltı dil mantığı" mekanizmasının kazanılmasıyla üretilen tüm ifade şekillerini kullanma becerisini aktif olarak çalıştırabilme düzeninin kazanılması olarak anlaşılmalıdır.

Arapça kavramları ifade etmeye yarayan ses veya sembollerin işaretleri olan kelimeler, aynı zamanda iletişimin de yapı taşlarıdır. Bunun için Arapça öğretiminin ilk aşamasında ses ve kelime yapılarından birbirine benzeyenlerin öğretimine öncelik ve önem verilmelidir. Aynı özellikler göz önünde bulundurularak kelimelerin dizimi ve oluşturulan doğru cümlelerin öğretilmesiyle sürdürülmelidir. Öğretimde yapısal düzenin doğru veya yanlış olduğunu belirleme aracı olan nahiv ilminin sadece soyut kuralların yalın öğretim hedefini gerçekleştirmeye yaradığı şeklindeki bir eğilimin sezilmesine fırsat verilmemelidir. Yani nahiv, asıl hedefi olan "Arapça dil bilinci" veya "şuuraltı dil mantığı" mekanizmasını kazandırıp harekete geçirme aracı olma işlevine uygun olacak tarzda öğretilmelidir. Çünkü; hedef ve işlevi bunlar olmayan ve kuralların yalın ezberine dayanan nahiv öğretiminin bir yarar sağlamayacağı, yüzyıllardır süren uygulamalarla ispatlanmıştır.

Arapça'nın yapısı öğretilirken yerine göre; yakından uzağa doğru veya bunun tersi; uzaktan yakına doğru ilkesi uygulanabilir. Öğretimin başında somut kavramlar öğretilerek, öğrencinin kavrama düzeyi yükseltilmeli ve gelişmesine orantılı olarak soyut kavramların öğretimine geçilmelidir. Yerine göre öğretilen yapıya uygun olan tam bir cümle ele alınarak analizi yapılmalı veya önce parçalar üzerinde durularak sonra sentez yolu seçilmelidir. Uygulamalarda öğrencilerin düzey ve ihtiyaçlarına uygun, öğretmenin belirleyeceği bir yol takip edilebilir. Öğretilen bilgiler ya zaman birliği esasına göre; ya da tutarlı anlam kümeleri oluşturacak şekilde düzenlenerek uygulamalı olarak öğretilmelidir. Yine bu bilgiler tür ve yapı bakımından farklı şeyler olsa bile, öğretiminde birbiriyle çelişmeyen metot ve tekniklerin uygulanmasına özen gösterilmelidir.

8.2. Arapça Anlam Sistemi Nasıl Öğretilmelidir?

Arapça öğretiminde dilsel biçim ile anlamı birbirinden ayırmak veya birbirine tercih etmek imkânsızdır. Çünkü anlam; kelimelerin bir araya gelerek cümle oluşturmasıyla oluşan ve iletişim maksadına uygun hâl almasıyla doğan dilin temel varlık sebebidir. Ya-

ni dilin tüm unsurlarının varlık sebebi; ya doğrudan anlamı oluşturmak veya anlamı oluşturan unsurlara yardımcı olmak içindir. Zira dil, anlamları ifade için toplumların meydana getirdikleri bir iletişim sistemidir. Yani Arapça'nın yabancı dil olarak öğreniminden hedef, arzulanan anlamların iletimi olduğuna göre, öğretimi de bu maksada uygun olmalıdır. Öğretimde "*anlam bilincinin*" oluşması olarak bilinen ve öğrenim hedeflerinin gerçekleşmesini sağlayan en önemli unsur, *ses öğretimi* olduğundan, öğretim baştan itibaren bu maksada uygun bir biçimde düzenlenmelidir.

Dilde anlam yükünü taşıyan, sesler veya bir bakıma seslerin yazılı sembolleri olan harflerdir. Yani tüm dilsel etkinlikler yapı, anlam, kültürel ve edebî bilgilerin etkisiyle dimağın harekete geçirmesiyle ortaya çıkan seslerin bir ürünüdür. Bunu çok iyi bilen edip ve şairler nesir veya şiirlerinde sesleri kendi kurallarına uygun olarak ustaca ve bilinçli bir biçimde kullanarak insanların musikî ve estetik güzellik zevkini harekete geçirip his dünyalarını etkilerler. Diğer yandan *anlam denilen esrarlılık*, fizikî bir olay olan sesler tarafından taşınır. Harfler; kitap, defter, kalem, ekmek, su gibi çeşitli ses grubundan oluşan kelimelerin yazılı işaret birimlerini oluşturur. Anlam öğretimi ise; çoğu zaman bu somut ses kalıplarının sınırını aşarak, cümle içinde kullanıldığında kendi anlamlarından başka bir de "*cümle anlamı*" denilen farklı anlamları kazanırlar. İletişimde asıl hedef "*yapı ötesi anlamların*" doğru aktarımı olduğundan, dil öğretiminde öğrenciye yalın anlam sınırlarının ötesindeki anlamları kavramasını sağlayacak olan "*anlam bilinci*" becerisi kazandırılmalıdır.

Genel olarak her dilde harfler; seslerin işareti olarak onların yerine, kelimeler de; kavram olarak nesnelerin yerine geçer. Arapça'da da kelimeler birbirinin yerine geçerek sayı ve farklı biçimlerde sonsuza kadar değişik modeller oluşturma özelliğine sahiptir. Bu özellikler çerçevesinde her yazıyı oluşturan harfler seslendirilerek veya konuşma denilen sözlü seslendirme yoluyla anlamlar aktarılır. Zamanla kelimeler sabit bir ses biçimi oluşturarak Arapça'ya yerleşti ve aynı sesin tekrar duyulmasıyla aynı isim veya kavram anlaşılmaya başladı. Ancak kelimelerin her zaman tek başına istenilen iletişim hedeflerini gerçekleştiremedikleri bilinmelidir. Bununla birlikte iletişimi anlamlı kılan tek unsurun da yine kelimeler olduğu asla unutulmamalıdır. İletişim sistemi olan dilin en önemli ve en güçlü ögesi kelimeler olduğu için öğretimine çok önem verilmiş, hatta yanlış dahi olsa öneminden dolayı uzun süre Arapça öğretimi, kelime öğretimi şeklinde sürdürülmüştür.

Anlamları taşıyan cümle; kavramlar kümesinden oluşan duygu ve düşünceleri aktaran dilin bir birimidir. Cümleyi oluşturan bir kelime, anlamı ile hiç ilgisi olmayan bir yapı içinde yer alarak kendi anlamından bambaşka bir anlamı yüklenebilir. Bu sebeple "*dilsel biçim*" ile "*anlam*" olmak üzere iki birimden oluşan kelime; dilin yapı taşları, cümle ise; mimarîsi olarak görülebilir. Bir diğer şekliyle; dilin yapı taşlarını isimlerin, iskeletini de fiillerin oluşturduğu söylenebilir. Bu görevi göz önüne alınmadan kelimeyi tek başına öğretmeye kalkışmak, onu dinamik olan dilden soyutlamak anlamına gelir.

Cümleden soyutlanmış bir kelimenin yapı içindeki yeri ve değeri bilinemeyeceğinden cansız bir görünüm arz eder. Kelimeler cümlede diziliş şekliyle cümleyi, anlamların canlı taşıyıcısı hâline getirirken, kelimeler de cümledeki uygun yeri alarak sahip oldukları potansiyel aktiviteyi hayata geçirirler. Kurulan dilsel biçim ile anlamların iletilmesi için oluşturulan sistemlerin bilinç altına yerleşmesiyle Arapça öğretim hedefleri sürekli denetlenerek canlı tutulabilir. Arapça öğretiminde tüm dilsel özellikler yapı ve anlam bilincini oluşturmaya elverişli örneklerle ve uygun sıklıktaki tekrarlarla öğrenciye kazandırılmalıdır.

8.3. Yapı ve Anlam Bilinci Dilsel Estetikle Nasıl Bütünleşmelidir?

Arapça; ses, biçim, kelime ve cümle yapı birimlerinden oluşan ve sıkı sıkıya birbiriyle ilişkili iletişim sistemini oluşturan unsurlardır. Bunlarla oluşan iletişim ise; fizikî olarak ses, fizyolojik olarak konuşma ve ruhî olarak istenilen anlamların aktarımını yüklenen bir melekeyle gerçekleşen etkileşme olayıdır. Yapı ve anlam birimlerinden oluşan bu sistemin görevi; *Araplarla anlaşma veya iletişimi sağlama* olduğuna göre, öğretimi de; *bu görevi yerine getirebilecek bir tarzda* yapılmalıdır. Yani çoğu zaman konuşan kimse, kabullendiği gerçekleri kendi bilinç ve dilsel estetik anlayışına göre anlatırken, buna dilin fizikî ses sistemi, fizyolojik konuşma becerisi ve ruhî duyguları anlatma melesini dilsel estetik anlayışıyla destekleyerek muhatabı etkileme güven ve desteğini kazanmaya çalışır. Arapça bu temel görevi yerine getirebilmesi için öğretimde anlam ve dilsel estetik gibi temel fonksiyonel yapı unsurlarından soyutlanmadan öğretilmelidir. Çünkü; bunlar öğrenim hedeflerinin gerçekleşmesi için öğrenciyi öğrenmeye en iyi motive eden önemli araçlardır. Arapça öğretiminde sık karşılaşılan başarısızlık şikayetlerinin sebebi, "*yapı, anlam ve estetik dil bilincinin*" kazanılmasına gereken önemin verilmemesinde aranmalıdır. Çünkü; Arapça öğretiminde biçim ve anlam ikilisini bütünleştirecek olan üçüncü bir temel unsur da Arapça'yı güzel konuşma duygusudur. Bunlardan birinin ihmali diğerlerinin tam gelişmesini engeller ve öğretimde istenilen maksatlar gerçekleşmez.

Arapça konuşma bir bakıma; belirli kelimeleri cümle biçimine getirmeye yardımcı olan dil bilgisi kurallarına uygun ve istenilen anlamı ifade edecek düzenlemeyi yapabilme olarak tanımlanabilir. Bu yaklaşıma göre iletişim kurabilmek için öncelikle biçim ve anlam bilgisine gerek vardır. Ancak bu da yeterli değil, sağlıklı iletişim için düşünceler iyi ifade edilmeli, yani konuşmada estetik anlatım uygunluğu olmalıdır. *Arapça estetik dil bilinci ise; kullanılan kelimelerin çok ustaca seçilerek; dikkatli ve yerinde kullanılmasıyla konuşmanın karşılıklı anlaşmadan öte, etkileşmeye dönüşmesini* sağlamalıdır. Yani konuşma estetik bilinçle, yalın anlatım sınırlarını aşarak iletişimin en son hedefi olan muhatabı etkileme gücünü kazanır. Kısmen Arapça veya Arap toplumuna karşı yabancılık hissinin ortadan kaldıracak olan estetik bilinci kazanamayan öğrenci, daima ken-

disini Arapça'ya yabancı hissedeceğinden korku ve endişeden uzak, rahat bir iletişim ortamı bulamayacaktır. Bunun tabii sonucu olarak yabancılık duygusunun baskısı altında serbest hareket edemeyecek ve tüm etkinliklerde daha çok yanlış yapmaya açık olacaktır.

Yabancı dil olarak öğretilmesi gereken Arapça, Arap toplumunun "ortak dil"i olma özelliğini taşımaktadır. Toplumun ortak dil kalıpları içinde yapı, anlam ve estetik güzelliği olan Arapça'yla anlaşma kolay ve etkili olur. Dilsel yapısı ve anlam aktarımı estetik güzellikten uzak, yalın konuşma veya yazılardan anlam çıkarmak zor, hatta çoğu zaman imkânsız bile olabilir. Bunun için Arapça'yı yabancı dil olarak öğrenecek bir Türk'e öğretilmesi gereken Arapça; yapı, anlam ve estetik güzellik üçlüsünü bir arada bulundurmalıdır.

9. Arapça Öğretim Hedefleri Nasıl Belirlenmelidir?

Arapça öğretimiyle kazandırılacak tüm beceriler, önceden hazırlanan öğretim plânında yer almalı ve öğretim faaliyetleri bu hedefleri gerçekleştirecek nitelikte sürdürülmelidir. Yani Arapça öğretiminde hedef, öğretimi belirleyici olduğu gibi, hedefin de önceden belirlenmiş olması başarı için zorunludur. Ancak bu esasın plânlama ve uygulama aşamalarında pek yer almaması öğrenimin önünde bir engel olarak sürekli karşımıza çıkmaktadır. Öğrenimi önemli ölçüde geriletan bu problem, çoğu zaman öğrencinin *dilsel davranış veya yaşantılar* olarak bilinen Arapça becerileri kazanarak, beklenen dilsel davranış değişikliğini yapmasını engeller. Kısaca hedefin belli, metodun açık olması öğrenim veya öğretimin başarısı için zorunludur.

Arapça öğretim hedefi, öğrenim sürecinin önünü daima açık bırakacak biçimde belirlenmelidir. Yani öğrenci, öğrenim sürecinin aşamalı ve sürekli olduğunu bilsin veya bilmesin, dilsel yapının şartlara göre değişen ve gelişen bir yapıda olduğunu öğrenmelidir. Bunun için öğretim sürekli, yeni bir oluşum ve gelişim içinde uzak hedeflere yönelik olarak sürdürülmelidir. Çünkü; öğretim yakın hedefler çevresinde kümelenerek sürekli tekrara dönüşürse, öğrenme sürecinin önü kapanır ve eğitim "Benim oğlum bina okur, döner döner yine okur." kısır döngüsü içinde düğümlenir kalır. Diğer yandan, öğretim süreci içinde, öğretilecek bilgiler aşamalı bir sıraya konmadan, her konu en kapsamlı şekliyle bir defada öğretilmeye kalkılırsa, bu yabancı dil öğretim ilkeleriyle çelişir ve öğrenim kilitlenir. Yine genel yapı içindeki istisnalar göz ardı edilerek, kurallar istisnasız kesin gibi öğretilirse, bu uzak hedeflere geçişte öğretimin önüne bir engel olarak sürekli çıkar. Bu sebeple yabancı dil olarak Arapça öğretirken, hiçbir zaman Arapça kurallar istisnalar göz ardı ederek kesin kurallar gibi öğretilmemelidir. Öğretimin önü daima açık olmalı ve öğrencinin gelişmesine uygun olarak değişebilme esnekliğini göstermeli ve her düzeydeki öğrenciye kendisini ifade etme becerisini kazandıracak nitelikler taşımaktadır. Bunun gerçekleşmesi için öğretimin başında genel, özel ve uzak öğrenim

hedeflerinin neler olduğu belirlenmeli ve bu hedeflerin gerçekleşmesine göre de başarı değerlendirilmelidir. Şimdi bu hedeflerin neler olduğunu kısaca inceleyelim.

9.1. Arapça Öğretiminde Gözetilecek Genel Hedefler Nelerdir?

Arapça öğretiminin ilk aşamasında, dil eşiği denilen tüm alanlar arası, ortak dilin genel yapısının öğretimi hedeflenmelidir. *Dil eşiği*, Arapça tüm uzmanlık alanlarının temelini oluşturan, ortak temel yapının öğretim aşaması olmalıdır. Bir yönüyle özel uzmanlık alanlarına yönelmeye hazırlık sayılabilecek ve Arapça'nın genel yapısını öğretme aşaması olan bu aşamada temel kurallar genel karakteriyle öğretilmelidir. Genel olarak öğretime; *doğru anlama, konuşma, okuma ve yazmaya karşı bir alâka ve heves uyandırarak başlanmalı* ve bunlar her aşamada gerçekleştirilecek hedefler olarak göz önünde bulundurulmalıdır. Çünkü; Arapça öğrenmeye karşı uyandırılacak *alâka ve heves ile ancak rahat ve selis iletişim* öğretilir. Bu sebeple her öğretim basamağında Arapça'nın rahat ve selis kullanımına özel önem verilmelidir. Tüm bunlar Arapça'nın iletişim dili olarak öğretiminin omurgasını oluşturan hedefler olduğundan, her konunun öğretiminde gerçekleşme oranları kontrol edilerek ölçülü ve birbirine paralel olarak gelişmesi sağlanmalıdır.

Arapça dil eşiği, öğrencinin seviyesine uygun Arapça-Türkçe karşılaştırmalı öğretim ilkelerine göre belirlenmelidir. Genel öğrenim hedefleri dil eşiği basamağında öğrenildikten sonra, hedeflenen "*alan dilin*" öğretimine geçilmelidir. Yine dört temel dil becerisinin öğretimi, uzmanlık öğrenim alanlarına geçişe uygun olacak biçimde düzenlenmelidir. Öğretimde genel hedefler, daima özel hedeflere geçişi kolaylaştıracak nitelikte plânlanmalıdır. Konular kendi aralarında basamaklı bir sıra oluşturacak veya yerine göre birlikte, bazen de iç içe öğretilecek biçimde düzenlenirse öğretimin daha verimli ve kolay olacağı muhakkaktır.

9.2. Arapça Öğretiminde Gözetilecek Özel Hedefler Nelerdir?

Arapça öğretiminde her öğrencinin ulaşmak istediği özel hedefleri vardır ve öğrencinin isteğine veya uzmanlık alanına uygun eğitimin verilmesi, başarı için zorunludur. Öğrenci ihtiyaçları, program hedefleriyle uyuyorsa öğrenim kolaylaşır ve öğrencinin başarısı artar. Arapça'yı belirli bir çalışma alanı için kullanacak öğrenci, Arapça'nın genel yapısını dil eşiği basamağında öğrendikten sonra, *özel uzmanlık dil alanının* farklı özelliklerini öğrenmelidir. Bu düzenlemeden uzak bir öğretim plânının uygulanması, özel hedefler ile bir bütünlük oluşturamayacağından maksadından uzaklaşır ve bu da öğretimde önemli bir başarısızlık sebebi olur.

Öğretimi yanlış düzeltme dersine çevirecek kadar, dil yanlışlarına fazla zaman ayırarak üzerinde çok durmak, öğrencinin zihnini Arapça öğreniminden uzaklaştırır. Zaten yanlış yapma korkusu içinde olan öğrencide, sürekli yanlışlarını bulan öğretmene karşı

gizli bir nefret duygusu uyanabilir ve zamanla ders, yanlışları düzeltme veya gereksiz tartışma dersine dönüştürebilir. Olayın kaynağını tespit edemeyen öğretmen daha çok açıklama yapma gereğini duyar ve bu çabaların sonucunda öğretim âdeta filolojik dil incelemeleri şeklini alır. Bunu önlemek için; öğrenciyeye bir ölçüye kadar yanlış yapma ve yanlış yaptığında ise telaşa kapılmadan rahat bir biçimde düzelterek Arapça'yı kullanacağı bir ortam sağlanmalıdır. Öğretim uygulamaları, öğrenciyeyi sürekli Arapça öğrenmeye karşı istekli ve konuşmalara aktif katılmaya teşvik edici nitelikte olmalıdır. Bunun gerçekleşmesi için de başta genel öğretim hedefleri, öğrencinin özel hedeflerini gerçekleştirecek şekilde düzenlenmelidir. Bu özellikle hazırlanan ve rahat ortamda yapılan öğrenimin nicelik ve niteliğinin yükselerek en verimli hâle geleceği muhakkaktır.

9.3. Arapça Öğretiminde Gözetilecek Uzak Hedefler Nelerdir?

Uzak hedefler; her konu veya dersin öğretimindeki özel ile genel hedeflerin gerçekleşmesinden doğan başarıyla ulaşılabilecek öğrenimin genel sonuçlarıdır. Yani Arapça, öğretiminin her kademesinde gözetilen üç hedefin iç içe veya aşamalı olarak gerçekleşmesiyle uzak hedefe ulaşılır. Bunun gerçekleşmesi için öğretimin her basamağında öğrenci seviyesine uygun, Arapça'nın edebî yönünün öğretimine de yer verilmelidir. Ancak bu hiçbir zaman yalın edebiyat öğretimi şekline dönüşmemelidir. Arapça'nın yabancı dil olmasına rağmen, öğretiminde bazı uzak hedeflerin gerçekleşmesi, Türkçe'nin işlevlerine benzer görevler yerine getirecek şekilde yakın öğrenilmesi anlamına gelir. Yani Arapça'dan bir yabancı dil olarak sağlanan yararların, Türkçe'den sağlananlar gibi olması mümkün değil ise de; öğrencinin buna yakın bir noktaya ulaşmasının öğretimde uzak hedef olarak belirlenmesi gerektiği unutulmamalıdır.

Arapça öğretiminde özel, yakın ve uzak hedefler, öğretim plânına kenetli olmalıdır. Öğretimde bu esasın belirsizlik ve ihmale hiç tahammülü olmadığından, kararlılıkla uygulanması gerekir. Öğretim plânında hedeflerin belli olması, derslerde metot, teknik ve kullanılacak araçların açıkça ortaya konmasına fırsat verir ve başarılı bir öğrenime imkân hazırlar. Öğretim plânında, varılmak istenen hedefler belirsiz, uygulamalar metotsuz ve tesadüfen yapılırsa, Arapça öğretiminin başarıya ulaşma şansının olmayacağı söylenebilir. Bu tarz bir Arapça öğretimi, öğrencinin öğrenme arzusunu nefrete, öğretimdeki verimliliği de verimsizliğe çevirir. Bu kötü sonuç arzu edilmiyorsa; öğretime, genel, özel ve uzak hedefler plânlanarak, bunları gerçekleştirecek metot ve teknikler en ince ayrıntılarına varıncaya kadar belirlenerek başlanmalıdır.

Her öğretim hedefi kendi içinde; *dinleme, öğrenme ve tecrübe kazanarak meleme oluşturma* şeklinde üç ana gruba ayrılmalıdır. Bunlar arasında öncelikli olması gereken öğe ise; öğrenme etkinlikleri olmalıdır. Uzak hedeflerin güvenle gerçekleşmesi için her alan *öğrenme, kavrama, uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme* gibi alt basamak etkinlikleriyle desteklenmelidir. İşte program hedefleri bu esaslara göre belirlenirse gerçekleşme oranı yükselir ve Arapça kolay öğrenilir.

Arapça öğretiminde özel, genel, uzak hedef, davranış ve tecrübeler öğrenciyeye kazandırılırken şu uygulamalardan yararlanılabilir.

1. Arapça öğretilimiyle öğrenciyeye kazandırılacak dilsel davranışların neler olduğu önceden belirlenerek öğretim plânına konmalıdır.

2. Öğrencinin dört temel dil becerisini kazanması için, hangi dilsel uygulama ve yaşantıları geçireceği önceden belirlenmelidir. Yani hangi eğitim durumlarıyla neyi edineceği ve bunların gerçekleşme oranlarına göre daha sonra öğretileceklerin nasıl düzenleneceği belirlenmelidir.

3. Öğretilme başlanmadan önce öğrenciyeye kazandırılması istenilen becerileri geliştirecek ve öğretimi verimli hâle getirecek şekilde konular plânlanmalı ve görülen aksamlar zaman kaybetmeden hemen giderilmelidir.

4. Öğretilme kazanılması istenilen beceriler ve bunların etkinlik derecesi plânda belirlenmeli ve bunların uygulanmasında ortaya çıkan beklendik veya beklenmedik olumsuzluklar geciktirilmeden düzeltilmelidir.

5. Öğretim uygulamaları sırasında karşılaşılan, öğretme düzenindeki aksama ve eksikler, hangi yollarla ve nasıl giderileceği imkânlar ölçüsünde önceden belirlenmelidir.

10. Sonuç

Arapça'nın tarihî gelişimi ve dilsel özellikleri dikkate alınarak çağdaş yabancı dil öğretim sistemi uygulandığında bir Türk öğrenciyeye Arapça öğretmek tahminlerin ötesinde kolaydır. Öğretilme uygun yolların takip edilmesi ekonomik olarak zaman, insan gücü gibi kaynakların israf edilmeden doğru kullanımını sağlama gibi pek çok yaraları vardır. Hatta bunlarla da sınırlı kalmaz ve uzun tarihî birliklikleri olan Türk ve Arap toplumlarının sosyal, kültürel ve ekonomik çıkar birliği olmasına rağmen, bunların her iki toplumun aleyhine kullanılarak yapay problemlerin çözülemeden sürmesine sebep olan karşılıklı konuşamama problemim çözmeye yardımcı olur. Konuşarak sağlanacak iyi bir aktarımla arada var gibi görünen kin ve nefret duyguları kaldırılarak yeniden ortak değerlerden oluşan İslâm kardeşliğine dayalı sevgi ve dayanışma sağlanabileceğinin tarihte açık örnekleri vardır. Sevgi bağlarını yeniden harekete geçirecek olan dilsel iletişimin Arapça öğretilimiyle kurulması, ortak çıkarları korumanın önündeki engelleri ortadan kaldırma gücündedir. Ayrıca bu ihtiyaçları karşılayacak Arapça öğretiminin de; kişinin duygu ve düşüncelerini iyi anlatarak, muhatabını ikna etme becerisini kazandıracak nitelikte olması gerekmektedir. Bu sebeple Arapça öğretimi alanında atılacak her verimli, olumlu ve ciddi adımın ülke yararına olacağı açık bir gerçektir.